

PROFESIA DE JURIST-ARBITRU ÎN REPUBLICA MOLDOVA: STAREA DE LUCRURI, PROBLEME, ABORDĂRI ȘI TENDINȚE

Andrei SMOCHINĂ

doctor habilitat în științe juridice, profesor universitar

Studiul în cauză își propune o analiză a stării de lucruri în domeniul pregătirii juriștilor-arbitri în Republica Moldova, în special a problemelor considerate apte să genereze învățământul juridic în pregătirea arbitrilor, la care nu se reacționează prompt. Perspectiva istorică a domeniului juridic ne arată că apariția noilor norme juridice, texte juridice și codificarea normelor juridice a fost mereu o reacție întârziată la domenii ce țin de relații umane sau relații internaționale noi, dar care deja există. Cu atât mai mult, el necesită o grabnică abordare. Vom prezenta pe parcurs nu numai motivații, răspunsuri, recomandări, dar și întrebări retorice.

Cuvinte-cheie: jurist; arbitru; arbitraj; învățământ juridic; consultație juridică.

LAWYER'S PROFESSION-ARBITRATOR IN REPUBLIC OF MOLDOVA: THE STATE OF APPROACHES, ISSUES AND TENDENCIES

The current study proposes for analysis the state of approach in the field of lawyer's profession-arbitrators in republic of Moldova, percisely the issues that are considered to generate legal education in arbitrator's training issues at which, there are no immediate reactions. The hystorical perspective of legal domain presents us that the occurance of new regulations, legal texts and codification of legal norms was always a delayed reactions in the domains that regard new forms of human interactions or international relationships that already exist. . Moreover, it requires a speedy approach. We will present along the way not only the motivations, answers, recomandations but also retoric questions on the subject.

Keywords: lawyer; arbitrator; legal formation; legal consulation.

Ce presupune formarea juristului-arbitru al secolului XXI?

Este o chestiune interesantă și provocatoare pentru perioada modernă. Inițial, vom afirma că problemele actuale ale învățământului juridic universitar în domeniul pregătirii arbitrilor din Republica Moldova reprezintă, în linii mari, o reflectare a situației din economie, și nu numai. Un cuprins al schimbărilor economice și sociale ne oferă un răspuns clar: suntem în preajma unor schimbări cardinale în societate, în piața de muncă, în sistemul de învățământ. Aceste modificări de paradigmă vor

conduce printre altele, spre felul în care societatea este organizată.

Cine ar fi crezut la mijlocul anilor '80 ai secolului trecut că astăzi un producător de struguri sau de prune are acces, prin intermediul telefonului său portabil, la Codul vamal sau la hotărârile Curții Constituționale și nu numai?

În prezent, aceste tipuri de schimbări în profunzime se produc cu o viteză de neimaginat. Se spune că șase din zece copii, care sunt astăzi la creșă, vor lucra – în momentul vârstei de muncă – în profesii care astăzi încă nu există și noi nici nu știm despre ce fel de profesii este vorba.

Una din tendințele care se întrevăd azi este multiplicarea situațiilor în care cetățeanul va avea tot mai puține sau foarte puține contacte directe cu alți cetățeni sau cu organizații publice. Se presupune că doar peste câțiva ani 98% din contactele directe între clienți și companiile de asigurări din SUA vor fi accesate prin intermediul unui program automatizat de computer, un robot. Doar 2% de contacte vor fi rezervate factorului uman pentru situații în care complexitatea problemei nu poate fi rezolvată de intelectul artificial.

Ce va fi atunci cu profesia de jurist-arbitru? Are oare arbitrul o șansă de supraviețuire în viitorul dominat de procese automatizate?

Răspunsul este afirmativ. Putem spune, cu certitudine, că prezența factorului uman în viitorul apropiat nu este negociabilă. Necesitatea de juriști-arbitri va continua și va fi prezentă atât timp cât vom avea o societate constituită din ființe umane încadrate într-un set de reguli, pe care le ghidează comportarea, responsabilitatea reciprocă și felul de reglementare a conflictelor în caz de coliziuni.

Societatea umană va continua să fie constituită din ființe umane care studiază, cresc și se dezvoltă. Ele vor continua să adreseze întrebări de interpretare, de comparație. Factorul de comportare irațională, emoțională sau comportare care se află la limita legalității aparține ființei umane. Consecințele acestor tipuri de comportamente denotă că vor fi și în viitor situații în care cetățeanul va avea nevoie de asistență juridică, de ajutor din partea instituțiilor de arbitraj național și internațional etc.

Perspectiva istorică a domeniului juridic implică apariția noilor norme juridice și texte juridice. Codificarea normelor juridice a fost mereu o reacție întârziată la domenii ce țin de relații umane sau relații internaționale noi, dar care deja există. Pot fi găsite doar câteva exemple unice și nereprezentative când o normă juridică are concomitent cu un raport juridic din societate. Dezvoltarea societății umane va

continua să mențină cerința de a conserva și dezvolta cunoștințele și competențele de a analiza situațiile noi și de compunere de norme juridice inedite noi.

O tendință care este observată deja ține de nivelul de cunoștință și conștiință juridică a populației. Cetățeanul vine la consultație juridică în domeniul civil sau familial și nu numai, cu cunoștințe sau informație pe care le-a accesat acasă.

Și totuși, o altă esență a rolului juristului-arbitru, esență care deseori rămâne în umbra altor debateri, ține de rolul protector al juristului din cadrul arbitrajului. Unul din rezultatele directe este realizarea principiului *toți sunt egali în fața legii* la fel și principiul egalității armelor. Această dimensiune este una din cele mai apropiate raportului privilegiat între apărător și acuzat, și nu numai. Este greu să ne imaginăm că va exista o societate în care nu mai trăiesc cetățeni care posedă o necesitate mai avansată de asistență juridică.

În această ordine de idei, noi le spunem studenților zilnic că există deja garanții constituționale și procedurale pentru respectul principiilor supremației legii, egalității în fața legii, prezumției nevinovăției, dreptului la un proces echitabil și deschis în fața unui tribunal competent și imparțial stabilit prin lege. Studenții ascultă cu atenție, dar printr-o singură privire poți sesiza existența unor dubii încă de pe băncile universitare. În cadrul discuțiilor, mulți afirmă: „Domnule profesor, priviți doar pentru o clipă în jur și veți vedea cu ușurință că integritatea sistemului juridic și a celui judecătoresc se află sub o perdea iluzorie a Zeiței Themis”.

Am adus acest exemplu pentru a evidenția care este actualmente cea mai complexă misiune a universităților și cadrelor didactice. Cel mai dificil element în educația viitorilor juriști-arbitri este de a-i face să aibă încredere în ziua de mâine, să nu le fie teamă și să nu dispere în procesul aplicării vocației lor adevărate. Subtextul acestei afirmații este, în fond, o invitație la dialog și la o bună înțelegere,

că nu este suficientă doar cunoașterea legii, esențialul rezidă în respectarea strictă și exactă a lor și, aceasta, numai este baza inalienabilă a convingerii și propriei conștiințe.

Fenomene negative:

- Învățământul preuniversitar constituie o materie mult prea serioasă ca să fie, lăsat doar în grija exclusivă a profesorilor școlari.

- Învățământul postuniversitar de masterat și doctorat este departe de a fi, realmente, performant în termenele formării pentru cercetare a noilor talente și a producerii de cunoaștere.

- Puțin sau deloc se cultivă la studenți abilitățile antreprenoriale.

- Mulți studenți acceptă sistemul protector, promovată de personalul didactic.

- Coraportul dintre numărul de cadre didactice și volumul rezultatelor cercetării lasă de dorit, cercetările sunt, mai degrabă, episodice decât sistemice și nu au fost elaborate mecanisme de evaluare obiectivă.

- Salarul mizer i-a impus pe profesori să-și caute un adaos la câștig în afara învățământului.

Care sunt premisele fundamentale pentru strategia învățământului juridic? Pentru a răspunde la această întrebare, mai întâi vom afirma că acest proces nu poate fi aplicat superficial, întrucât este complicat. Dintre opțiunile strategiei, le vom sublinia pe cele mai relevante pentru învățământul juridic.

- Programele de studii în domeniul arbitrajului sunt la nivel de cursuri sau studii postuniversitare. În universitățile europene se regăsesc programe de masterat – termen un an de studii. Drept model poate servi și pentru facultățile din Moldova programul de masterat de la Universitatea Uppsala din Suedia structurat în patru module.

- Multe discipline de studii necesită o modernizare după conținut, precum și după metodele de predare, aici se are în vedere și predarea cursului „Arbitrajul comercial internațional privind investițiile străine” etc.

- Întru sporirea eficienței învățământului universitar, este necesar de inclus discipline noi în programul de învățământ, acordând o atenție calității procesului de studii și cercetărilor științifice, metodologia fiind bazată pe cercetarea studiilor de caz.

- Cooperarea organelor de salvagardare a normelor de drept cu școlile doctorale de cercetare din cadrul universităților și institutelor de cercetare. Aici ne referim și la activitatea Arbitrajului Comercial Internațional de pe lângă Camera de Industrie și Comerț a Republicii Moldova.

Concluzii:

• Existența profesiei de jurist-arbitru deocamdată nu este în pericol, dar în proces de evaluare.

• Cert este faptul că învățământul juridic presupune o schimbare radicală a modului de gândire și acționare a arbitrilor.

• Totuși, calitatea pregătirii rămâne problema fundamentală a învățământului juridic, în sensul standardelor aplicate și a compatibilității acestora cu noile tehnologii de asigurare a calității.

• Cerința cetățenilor și a agenților economici la o asistență juridică de calitate avansată va crește, referindu-ne în mod special și la activitatea Arbitrajului Comercial Internațional de pe lângă Camera de Industrie și Comerț a Republicii Moldova.

• Învățământul juridic și profesional în jurisdicțiile mai puțin dezvoltate trebuie să fie îmbunătățite pentru a asigura o sursă mai mare de arbitri.

• Utilizarea tehnologiilor noi în arbitrajul internațional vor duce la sporirea mai eficientă a procesului de arbitraj, precum tehnologiile din sala de audiere, folosirea serviciului de stocare a informației în internet, conferințele video și a sălilor de audiere virtuale.

• Din perspectiva comercială, conform unor opinii, continuă să fie o trăsătură foarte apreciată a arbitrajului internațional posibilitatea de a ține arbitrii departe de ochii publicului, în general, și de concurenți, în special.

- Sistemul arbitrajului comercial internațional este chemat să răspundă la dorințele utilizatorilor săi, deoarece tranzacțiile comerciale transfrontaliere devin din ce în ce mai complexe. Aceasta înseamnă la fel și dezvoltarea de mecanisme noi pentru a aborda mai bine litigiile care implică mai multe contracte, jurisdicții, părți și părți terțe.

- Alegerea sediului de arbitraj tot este o problemă. Care factori influențează asupra acestei si-

tuații? Participanții la arbitraj preferă sediile unde sistemul juridic local le oferă asigurări suficiente că ei vor fi tratați cu neutralitate și imparțialitate de către instanțele judecătorești locale și că ei vor avea acces liber și neîngrădit la arbitraj.

Prezentat la 16.10.2018

